

Jaume Serra Húnter i Francesc Mirabent: els darrers sospirs d'una relació intel·lectual

Rubèn Doll i Miquel Verdaguer

Rares vegades es té la possibilitat de disposar de documents de primera mà que donin un testimoni tan valuós com la correspondència entre dues persones, entre dos pensadors –mestre i deixeble– en temps de guerra. Els seus protagonistes són el manresà Jaume Serra Húnter i el barceloní Francesc Mirabent Vilaplana, i en les seves cartes s'hi reflecteix, a part de reflexions més personals, un profund distanciament ideològic.

Al llarg de la Guerra Civil, Serra Húnter romangué a la rereguarda republicana a Barcelona, treballant per a les institucions governamentals de la Generalitat de Catalunya, i Francesc Mirabent, després de residir una temporada a Alemanya i França, es traslladà a la denominada *Zona Nacional*, després de col·laborar amb els franquistes mitjançant l'enviament de donatius des de l'estranger. En definitiva, dos mons, dues experiències que alteraran substancialment les relacions entre dos molt bons amics.

La força d'aquestes cartes, però, no radica solament en el fet que ens permeten mostrar i percebre l'antagonisme ideològic dels nostres protagonistes o que ens ajuden a comprendre com i per què es produeixen aquestes actituds, sinó que seran interessants també perquè ens il·lustraran, encara que d'una manera no tan explícita, la força de l'amistat i del respecte mutu entre Serra Húnter i Mirabent.

El mestre, Jaume Serra Húnter

Hi ha un abans i un després de la Guerra Civil espanyola pel que respecta a la cultura catalana en general, i a la filosofia en particular. Després de la guerra el franquisme va voler expoliar la cultura catalana, va voler anul·lar les diferències culturals, intel·lectuals i lingüístiques, i a través d'aquest procés uniformitzar, des d'un punt de vista cultural, tots els territoris de l'Estat. I tant en l'abans com en el des-

prés hi trobem la figura del doctor Jaume Serra Húnter (Barcelona, 1877 - Cuernavaca, 1943). El Noucentisme, en l'àmbit de la cultura en general, i l'Escola de la Universitat Autònoma de Barcelona, pel que respecta a la filosofia en particular, són els banderers de la defensa de la cultura catalana.

Polifacètic: polític d'esquerres, escriptor, filòsof, pedagog, professor, rector, marit i pare. Benvolgut pels alumnes de la universitat i desitjat com a polític pel que representava com a intel·lectual: això el converteix en un personatge carismàtic. Home d'una clara vocació pedagògica i amb una innegable voluntat i il·lusió de regeneració cultural, fou un clar defensor de la cultura a tots nivells, tant en el seu vessant moral com en la seva relació amb la ciència i, fins i tot, no sols en quant que qüestió de caire material sinó també de caire espiritual. Serra Húnter fou un acèrrim defensor de la funció de l'intel·lectual en general, i del filòsof en particular. Un lluitador, tant des de la intel·lectualitat com des de la política, del paper que la filosofia havia de tenir en el terreny de l'educació. Fou un de tants intel·lectuals i polítics d'esquerres dels quals el règim franquista digué moltes mentides i calúrnies (en el seu expedient personal de Responsabilitats Polítiques¹, número 565 de l'any 1940, s'afirma que perseguia els alumnes d'ideologia de dretes, que tenia arma i que anava escoltat per quatre milicians armats de fusell), que eren inventades pel règim dictatorial que l'obligà a marxar a l'exili, per tal de no acabar morint sota les ràfegues de foc dels fusells feixistes. Jaume Serra Húnter havia nascut a Manresa l'any 1878 i va morir en el seu exili mexicà de Cuernavaca, l'any 1943. Personatge que forma part de la memòria històrica del nostre país, tant des del punt de vista cultural, com pedagògic, com filosòfic. Intel·lectual i polític que volem destacar per tal de reivindicar la seva figura i la seva obra, tant pel pes específic que va tenir en la Universitat Autònoma de Barcelona com per la seva influent presència en les institucions polítiques del país, tant a nivell autonòmic com a nivell municipal.

A Catalunya, després de Xavier Llorens i Barba, es produí una important davallada en l'àmbit cultural i, en particular, en els estudis de filosofia. La repressió actuava sense cap tipus de mirament. I Serra Húnter participà activament, des del Segon Congrés Universitari Català de l'any 1918 i des de l'Escola de la Universitat Autònoma de Barcelona, en la recuperació tant dels estudis de filosofia com de la cultura en general. El doctor Serra Húnter era una persona molt ben relacionada, amb coneixences molt influents tant en el món cultural com en el món polític. Santiago Pi i Sunyer, Josep Irla i Bosch, entre altres, són alguns dels personatges il·lustres que ell freqüentava.

Tant Ferran Soldevila en els *Dietaris de l'exili i del retorn*², com Ramon Garriga-Marquès en el seu llibre *Francesc Arnau i Cortina. L'Alcalde de Malgrat*³, expliquen el camí de l'exili, els acompanyants que hi anaven i les vicissituds que van viure per tal de fugir d'una

1. Per a aquesta notícia hem emprat: F. SOLDEVILA, *Dietaris de l'exili i del retorn*, València: Eliseu Climent, 1995; R. GARRIGA MARQUÈS, *Francesc Arnau i Cortina. L'Alcalde de Malgrat*, Ajuntament de Malgrat de Mar, 1990; J. SALES I CODERCH, *Jaume Serra Húnter. Semblança biogràfica*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2000. L'Expediente de responsabilitats polítiques, número 565 de 1939 del Tribunal de Responsabilitats Polítiques actualment està al Tribunal Superior de Justícia de Catalunya: Diligències prèvies: 30 de setembre de 1939; principi de les actuacions d'incoació: 14 de desembre de 1939; conclusió de l'expedient: 31 de març de 1941.

2. Ferran SOLDEVILA, *Dietaris de l'exili i del retorn*, edició a cura d'Enric Pujol, València: Eliseu Climent, 1995.

3. Ramon GARRIGA-MARQUÈS, *Francesc Arnau i Cortina. L'Alcalde de Malgrat*, Ajuntament de Malgrat de Mar, 1990.

mort segura. En ambdues narracions apareixen fent el camí de l'exili, tant el filòsof i polític com també l'alcalde i diputat d'esquerres.

Cal remarcar, d'entrada, que Jaume Serra Húnter dedicà tots els seus esforços en un començament al món de l'ensenyament. Això fou així motivat pel fet que la Dictadura de Primo de Rivera no li va permetre de tenir un paper representatiu en el món polític. La seva estrena política va tenir lloc, doncs, el mes d'abril de l'any 1930. Va ser en un acte en què els intel·lectuals catalans van convidar els intel·lectuals castellans. La finalitat d'aquest convit era dur a terme uns diàlegs per tal que els castellans comprenguessin les reivindicacions que els catalans feien de la nostra cultura i de la nostra llengua. Fou un acte intel·lectual, però que, evidentment, tenia un caire clarament polític. Serra Húnter fou un incansable lluitador en reivindicació de la cultura catalana. Així, en aquest acte, el doctor Serra Húnter va oferir el banquet i va pronunciar unes paraules inaugurals. Va finalitzar el seu discurs dient :

Aixeco la copa per la intel·ligència castellana, per la nostra cultura i per què tots sentim l'anhel d'associar-nos en aquest moment de la nostra idealitat europea en una unió millor.

El mes de maig del 1931, Serra Húnter és nomenat comissari degà de la Facultat de Filosofia i Lletres, i el 26 del mateix mes, junt amb altres degans, presentarà el projecte d'Estatut de la Universitat de Barcelona. Aquesta Universitat nasqué d'un decret de la República de l'1 de juny del 1933, i la comissaria inicial de la UB que prepararà l'estatut autonòmic universitari era integrada per Jaume Serra Húnter, Eduard Fontseré, Josep Xirau i August Pi i Sunyer.

Posteriorment, l'1 de juliol de 1931, Serra Húnter és escollit rector de la Universitat, en elecció que, per primera vegada, es féu de forma democràtica i en què va ser escollit quasi per unanimitat. No obstant això, Serra Húnter ja havia estat nomenat rector pel Govern espanyol i per la Generalitat catalana des de l'anterior 16 de juny.

Destacà com una persona molt apreciada per l'honradesa i eficàcia amb què desenvolupava la seva tasca, i això quedà perfectament reflectit en la votació a rector. En el moment de les eleccions militava a les files del Partit Catalanista Republicà, malgrat que no trigarà gaire a afiliar-se a Esquerra Republicana de Catalunya. A més, fou una persona que combinà molt bé la seva militància política en un partit d'esquerres i catalanista amb la seva professió de fe envers Déu. Persona de fortes conviccions internes que mai li va caler demostrar de forma pública.

I un mes després d'afiliar-se a Esquerra Republicana de Catalunya es presentà a les eleccions al Parlament de Catalunya. Va ser escollit diputat, i en la inauguració del Parlament, el desembre de 1932, en fou escollit vicepresident.

Era una persona que es desviava per l'ensenyament; molt dialogant amb els seus alumnes i, fins i tot, a vegades, aquests anaven a dialogar a casa del mestre. Entre els alumnes que participaven en aquestes sessions dialogant hi figuraven Ramon Roquer i Francesc Mirabent.

Com hem dit abans, Serra Húnter ocupà el càrrec de rector en l'època de la transició de la Dictadura a la República. La Universitat lluitava per l'autonomia, i en aquest fet, que no s'aconseguí fins al mes de juny de 1933, hi tingué una presència molt destacada Serra Húnter. Però el 25 d'octubre del mateix any, Serra Húnter presentà la seva dimissió del càrrec de rector, seguint els Estatuts Universitaris. No obstant això, continuà lligat amb la seva estimada universitat a través de la seva activitat acadèmica.

El mes d'octubre del 1936, la Generalitat el nomenà, junt amb Antoni Maria Sbert, per a formar part de la comissió que havia de marcar l'estructura dels organismes que havien de regir la Universitat Catalana.

Serra Húnter tenia també un gran afany culturalista, i això el va fer entrar en el Consell de Cultura de la Generalitat, creat el mes de gener de 1934, sota el comandament del conseller Ventura Gassol. Serra Húnter hi feia les funcions de president.

Cal recordar també una de les seves tasques que, gairebé mai, no ha estat destacada com realment caldria: la tasca de pedagog, que desenvolupà com a formador de mestres, en quant professor de l'Escola Normal de la Generalitat. Formà part també del CENU, el Consell de l'Escola Nova Unificada, creat el dia 26 d'agost de 1936. En aquest Consell, Serra hi representava la Universitat Autònoma i assolí la presidència de la ponència d'ensenyament superior.

La figura i el talent de Serra Húnter també va ser present en l'àmbit municipal. Una vegada començada la guerra civil, concretament el setembre de 1936, fou nomenat regidor de Serveis Públics i Cultura de l'Ajuntament de Barcelona. En el vessant municipal de la política també demostrà constantment la seva preocupació per l'ensenyament i la cultura. Això ho va demostrar també participant en associacions culturals com l'Ateneu Enciclopèdic, on fou notòria la seva tasca en el Bienni Progressista.

En l'àmbit de la política nacional, va ocupar la Comissió de Cultura del Parlament català. Entre el 3 i el 18 de juliol de 1937 se celebrà en diverses ciutats, com València, Barcelona, Madrid i París, i convocat per l'Aliança d'Intel·lectuals Antifeixistes, el Segon Congrés Internacional d'Escriptors Antifeixistes. En representació de Catalunya hi assistiren Pompeu Fabra, Emili Mora i Serra Húnter. I el filòsof català, que presidí l'Associació d'Intel·lectuals per a la Defensa de la Cultura, hi llegí, el dia 10 de juliol, una ponència adreçada a una clara reivindicació de la cultura catalana.

Tota la trajectòria, tant política com educativa, de Serra Hünter està clarament marcada per la seva constant reivindicació de tot el que representa la cultura del nostre país.

Però l'exili li arribà el gener de 1939, a l'edat de seixanta-un anys. La primera etapa d'aquest exili fou a Tolosa de Llenguadoc. En aquesta ciutat, el Comitè de la Universitat protegia els intel·lectuals i polítics republicans. A Tolosa, Serra Hünter vivia en una casa, anomenada avui encara com «la maison des pompiers». Prop d'aquesta casa, hi havia un gran parc on Serra Hünter anava a passejar amb la seva néta, Mireia Folch-Serra, que afectuosament l'anomena el seu «babo». Volem destacar també la presència de Serra Hünter a la Biblioteque de l'Institute Catholique de Tolosa, on Serra va començar a escriure diversos treballs. Entre ells, un encàrrec de la Fundació Ramon Llull, una *Història de la cultura catalana*, que restà inacabada. Una prova d'aquesta estança com a exiliat a Tolosa és una carta dirigida a Carles Pi i Sunyer, datada del dia 12 de febrer, on Serra Hünter diu :

Estimat amic:

Estem com sabeu instal·lats a Toulouse, on sembla que la comunitat d'intel·lectuals tindrà bona acollida... Som a Toulouse Rovira i Virgili i jo, i crec que aviat vindrà a reunir-se amb nosaltres F. Soldevila...⁴

I, com a darrera etapa del seu exili, el dia 14 d'abril de 1942, Serra marxa a Mèxic i s'instal·la a Cuernavaca. Tot i estar delicat del cor, encara li sobren forces per a dedicar-se a la seva darrera obra, *El pensament i la vida*, que va ser publicada al cap de dos anys de la seva mort, esdevinguda el dia 7 de desembre de 1943.

Francesc Mirabent ja havia destacat la seva ferma devoció de deïxeble del doctor Serra Hünter en un sopar-homenatge que li va ser dedicat el 4 de desembre de 1932. Mirabent assenyala el seu mestre com «un home cada dia més alt en la nostra terra»⁵. Li dedicà boniques paraules per destacar que era «un treballador coratjós per tal de desvetllar en les consciències joves l'amor de la filosofia i el sentit idealista de la vida». Destaca també Mirabent que tots els seus alumnes es lamentaven que tant Barcelona com Catalunya desconeguessin aquest valor tan pur de la nostra cultura. Mirabent qualifica la vida del doctor Serra Hünter com «una vida de vocació i de sacrifici». Serra fou cridat a la política, però Mirabent no es va sentir enutjat per aquest fet, car pensava que si ell havia de perdre el seu estimat mestre en mans de Catalunya, això l'omplia de joia a ell i, de retruc, també a Catalunya.

4. Pompeu CASANOVAS (ed.), *Filosofia del segle XX a Catalunya: mirada retrospectiva*, Sabadell: Fundació Caixa de Sabadell, 2001.

5. *Llegat Mirabent*. Facultat de Filosofia de la UB. Documentació 1, sobre 1. Parlament d'homenatge al Doctor Serra. Nit 4 desembre 1932. Restaurant Martín, fulls 4-5.

Francesc Mirabent i Vilaplana, el deïxeble

La irrupció de Francesc Mirabent i Vilaplana (Barcelona, 1888-

1952) en el món de la filosofia es caracteritza per ser substancialment diferent tant de la majoria de components de l'anomenada «Escola de Barcelona» com de la resta de filòsofs del primer quart del segle xx⁶. Fill d'una família obrera amb poquíssims recursos, es posà a treballar com a empleat de banca a quinze anys per fer front a les dificultats econòmiques de casa. Poc temps més tard, i superats els primers anys de penúria, el jove Mirabent aprofitarà la primera ocasió per a situar-se en el món dels negocis, i acabarà culminant el seu esforç en la fundació de «Laboratorios Mirabent», empresa dedicada a la distribució de productes farmacèutics. La solvència econòmica que li va proporcionar el seu negoci li va permetre de formar i consolidar una llar i un benestar econòmic que, a la vegada, li possibilitarien procurar-se, en definitiva, la cultura que havia anhelat des dels seus anys de joventut. Paral·lelament al seu periple «industrial», Francesc Mirabent dedicarà part del seu poc temps a adquirir de manera autodidacta una formació intel·lectual a partir de l'art i de la literatura, principalment a base de lectures de novel·la i poesia en llengua francesa i castellana. Fruit d'aquest seu «propi mestratge» al llarg dels primers anys del segle xx són els articles periodístics, però sobretot polítics, publicats entre 1907 i 1912 en diversos diaris com *El Pueblo* de València, *El Radical* d'Almeria o bé el *Liberal* de Madrid, així com les cinc obres publicades a Barcelona, Madrid i València; lloc, aquest darrer, on publicà la seva primera obra, *Alondra* quan Francesc Mirabent tenia tan sols vint-i-tres anys⁷.

Tant en aquesta primera obra com en la que publicà l'any següent a Barcelona amb el títol *El camino azul*, hi podem trobar ja algunes de les qüestions que inquietaran i estimularan Mirabent i que d'alguna manera ens ajudaran a entendre el camí emprès pel mateix Mirabent uns anys més tard. Certament, en aquestes obres hi trobem elements superficials i sovint frívols propis d'una creació literària de joventut, però no és menys cert que probablement són més els matisos que ens ajuden a resseguir millor les inquietuds de caràcter filosòfic que el duran a ingressar a la Universitat de Barcelona. Mentre que en el *El camino azul* el protagonista –un *alter ego* de l'autor– busca un lloc i una explicació dels seus actes durant la joventut per a acabar trobant en l'art el camí per a assolir la perfecció, en la seva primera novel·la, *Alondra*, s'hi concreta quelcom més, i no analitzarem aquí l'estil literari de què fa ús Mirabent, sinó que ens aturarem en el pròleg de la mateixa novel·la que Hermenegildo Giner de los Ríos li dedicà. Es tracta, en definitiva, del que podríem considerar els primers traços d'un perfil filosòfic: «... la ilustración de la segunda enseñanza había hecho a nuestro Mirabent amigo de la forma y de los clásicos, entusiasta de lo bueno y lo puro, partidario de lo justo y bello. Y de esos amores, volcados en el medio ambiente de este romanticismo malsano que ahora se respira, bien como modernismo sen-

6. La darrera aportació a l'estudi de Francesc Mirabent és la d'Ignasi ROVIRO ALEMANY, «Francesc Mirabent», en J. MONSERRAT/P. CASANOVAS (ed.), *Pensament i Filosofia a Catalunya*, vol. II, Barcelona: Inehca / Societat Catalana de Filosofia, 2003. En el mateix volum s'inclou un estudi de Ramon ALCOBERRO sobre Serra Húnter.

7. Les cinc novel·les a què ens referim són *Alondra*, *El camino azul*, *Viejo Amor*, *Mi ventana florida* i *El sapo romántico*.

sualista, bien como romanticismo irónico, nació una personalidad muy interesante por su inventiva y su inspirada adivinación.»

Així que pogué, Francesc Mirabent decidí reemprendre allò que va haver de deixar quan a penes tenia quinze anys. Primer cursaria lliurement el batxillerat i després vindrien els estudis universitaris. Mirabent es llicenciarà en Filosofia l'any 1921, a trenta-tres anys d'edat. Acabava de complir un dels seus somnis; l'altre, el més important, era que començava a calibrar i endreçar les seves inquietuds.

Un dels seus primers mestres fou el tractadista d'art José Jordán de Urríes, el mateix que pocs anys després li dirigirà la tesi doctoral, *La estética inglesa del siglo XVIII*, presentada a Madrid i publicada a Barcelona l'any 1927 per l'Editorial Cervantes. D'aquest mestratge, però, i sobretot a partir d'aquest treball, es percep amb tota claredat un fonamentat pensament filosòfic, declarat i corroborat el mateix any en l'article «Els estudis filosòfics a Catalunya» publicat a la *Revis-ta de Catalunya*.

A la marcada i personal anglofília de Francesc Mirabent, estimulada a partir de lectures d'autors com Hume o Hutcheson –autors que tant considerava estetes com moralistes–, s'hi afegirà el mestratge més influent i més important de la seva carrera acadèmica. Ens referim als anys que passà al costat del professor Jaume Serra Hünter (1922-1927) com a professor assistent del Seminari de Filosofia dirigit pel mateix Serra, com a professor substitut de Lògica, Història de la Filosofia i Estètica entre 1927-1930 i com a Lector d'Estètica entre 1930 i 1932. Al llarg d'aquests anys, al capdavall dels quals es forjà una cordialíssima i íntima amistat, Serra Hünter va donar a conèixer al seu deixeble el pensament d'autors per qui Mirabent havia sentit un especial interès. Són els casos de Thomas Reid, però sobretot, del català Francesc Xavier Llorens i Barba, del qual es va considerar un continuador de la seva actitud i del seu mètode tal com ho va donar a conèixer en la conferència que pronuncià a l'Ateneu Barcelonès l'any 1928, «L'escola escocesa i les seves influències en els filòsofs catalans del segle XIX». Es tractava d'una clara adhesió a la filosofia catalana del *sentit comú*. Pel que fa al seu benvolgut amic i professor, heretaria l'espiritualisme idealista, part més punyent de la seva filosofia. A aquelles alçades, els referents literaris del pensament de Francesc Mirabent eren clarament i bàsicament tres, a saber: els anteriorment citats tractadistes anglesos del segle XVIII, Plató i la seva estètica i, en darrer terme, la *Crítica del judici* de Kant.

Al llarg d'aquests anys en què combinava l'aprenentatge i la docència universitària, es repetirien els escrits i les conferències centrades, bàsicament, a parlar d'estètica i del pensament filosòfic català. A partir de 1930, a més, participarà de manera habitual en el Congrés Internacional de Filosofia, per a passar a ser escollit, a finals de 1937 i pels mateixos components de la seva Junta Organitzativa

(Víctor Basch, Charles Lalo i Raymond Bayer), membre del Comitè Permanent dels Congressos Internacionals d'Estètica.

És al llarg dels anys trenta i quaranta quan el professor Mirabent crea les seves millors obres teòrico-filosòfiques, culminació de les quals serà el seu treball *De la bellesa (iniciació als problemes de l'estètica)*⁸, publicat l'any 1936 per la «Biblioteca Filosòfica» -col·lecció dirigida per Pere Coromines- de l'Institut d'Estudis Catalans. Sens dubte és l'obra més important de la seva vida i, evidentment, un dels tractats d'estètica que, com apunta l'escriptor i crític d'art Joan Sacs (Feliu Elias) en el diari *La Publicitat* (18/4/1936), «faria honor a la bibliografia científica de qualsevol poble entre els més cultes del nostre temps», o bé també, com comenta Norbert Bilbeny, no seria forassenyat afirmar que és «un dels llibres més rellevants del pensament català» del segle xx.

De la bellesa, per comentar breument quines idees es desprenen de la seva lectura, car no seria ara el moment més adient per a fer una completa anàlisi del treball, és, com ja s'ha comentat abans, un tractat en què es defensa que l'estètica és una filosofia de la bellesa i que per a entendre-la s'ha de fer a partir de tres conceptes bàsics, que són els següents: els orígens psicològics del sentiment, el judici del gust -o, cosa que és el mateix, l'especificitat gnoseològica- i, en darrer lloc, la relació de la mateixa estètica amb la metafísica i la moral. L'argument essencial pel qual Mirabent insisteix a defensar que l'estètica és quelcom més que una part interpretativa de les belles arts, és que si bé ens limitem a concebre-la com a part teòrica de l'art, no existiria relació amb la filosofia, perquè -i aquí Francesc Mirabent hi insisteix- l'estètica és la filosofia de la bellesa, car és una bellesa que tant fa referència a la bellesa natural, com a l'artificial o com a la bellesa «immesurable» de la moral.

De la bellesa destaca igualment per ser escrit en català «modern», i perquè fins aleshores, fins a 1936, mai no havia sortit al carrer un tractat estrictament filosòfic amb unitat de tema, mètode i sistema de principi a fi com el de Mirabent. Fou publicat per l'Institut d'Estudis Catalans, comprès dins una col·lecció que malauradament tan sols arribà a publicar cinc treballs, entre 1931 i l'inici de la guerra civil. Malauradament per al català, per al futur personal i acadèmic de Francesc Mirabent, per a la Filosofia feta a Espanya i per a tots els àmbits de la cultura, la societat i la política de l'Estat en general, es viurà un important sotrac, acompanyat tot sovint d'un implacable retrocés, que començarà amb l'arribada de la rebel·lió militar el 18 de juliol de 1936.

La Guerra Civil sorprenué Francesc Mirabent i Vilaplana i la seva esposa Trinitat Blasi Hospital en camí cap a la ciutat balneari de Bad-Nauheim, lloc que visitaven cada estiu per curar una important afecció renal de Mirabent. L'any 1937, assistí al Segon Congrés Inter-

8. Cinc anys abans, Francesc Mirabent ja havia apuntat la seva inquietud en el coneixement i concepció de l'estètica en un article publicat a la *Revista de Catalunya* titulat «L'Estètica, disciplina filosòfica» (1931).

nacional d'Estètica, celebrat l'agost a París, i hi presentà un compendi de la seva obra cabdal: «Les valeurs esthétiques et le jugement du goût». El mateix any 1937 ingressà a la denominada «España Nacional» i s'instal·là a Donostia esperant que finalitzés la guerra. En 1939 tornà a Barcelona, on, a part de recuperar la seva empresa farmacèutica, es reincorporà a la Universitat. En 1943 ocupà ja definitivament, la plaça de professor d'estètica. Al llarg dels anys quaranta col·laborà i escriví nombrosos articles tant en revistes de nova creació com la dirigida a Madrid pel seu amic Camón Aznar, *Revista de Ideas Estéticas*, o la francesa *Revue d'Esthétique*, o la nord-americana *Review of Aesthetics and Art Criticism*.

Molt agreujada la seva malaltia al ronyó i molt abatut anímicament des de la mort del seu mestre i amic Serra Hünter l'any 1943 i, posteriorment, de la seva dona l'any 1946, acabà per decidir-se a fer oposicions a una càtedra d'Estètica de la Universitat de Barcelona que ocupà finalment l'any 1950, dos anys abans de morir.

Temps de guerra, temps d'absurds

Hom sap que amb el fracàs de la rebel·lió militar a Catalunya s'engegà un procés revolucionari que se centrà, entre altres aspectes, a represaliar bàsicament els sectors més conservadors de la societat catalana. Entre aquests hi trobem destacades personalitats polítiques, empresarials i eclesiàstiques. En general, la majoria es va veure obligada a fugir del país per tal de salvar la vida, car eren ja molts els amics i coneguts que havien estat assassinats només al llarg de les primeres setmanes.

Ens estem referint al camí que van emprendre més de deu mil catalans entre el mes de juliol de 1936 i finals de 1938, obligats per l'onada repressiva encapçalada per patrulles d'anarquistes i sindicalistes. Al llarg d'aquest «exili temporal», els catalans que es trobaven a l'estranger es van instal·lar fonamentalment a França i a Itàlia, majoritàriament a les ciutats costaneres de Gènova i Marsella. Més endavant, aquests refugiats es traslladarien a Sant Sebastià, Sevilla, Burgos, Salamanca o Mallorca, ciutats, totes elles, situades a la que es coneixia com a *Zona Nacional*.

Pel que fa als nostres dos protagonistes, el dia de l'*Alzamiento*, el barceloní Francesc Mirabent Vilaplana i la seva esposa es trobaven a la localitat francesa d'Evian, camí de la ciutat-balneari de Bad-Nauheim, per seguir-hi les cures que li havien prescrit els metges, mentre que el seu mestre, Jaume Serra Hünter, es trobava capficat en les seves tasques intel·lectuals i polítiques a Barcelona.

La incertesa dels esdeveniments a Espanya passaran a condicionar enormement la vida, no sols de Serra i Mirabent, sinó també la tots els espanyols, tant els que es trobaven al país com aquells que

van fugir precipitadament. En un principi, hom preveia i desitjava un ràpid desenllaç del conflicte, però ràpidament, tan sols en unes quantes setmanes, els esdeveniments es van encarregar d'allunyar aquesta possibilitat. Les accions en un bàndol i en un altre es radicalitzarien i amb elles les postures dels qui se sentien vinculats i identificats amb una o altra causa. Fou aquesta –salvant unes poques excepcions– una dinàmica que es mantindrà al llarg de tota la guerra, i Serra Hünter per un cantó i Francesc Mirabent per un altre no hi serien aliens.

Tot i que l'inici de la guerra civil sorprenué els dos filòsofs en països i situacions substancialment diferents, no van deixar passar l'oportunitat de mantenir el contacte per escrit malgrat les dificultats que això representava. La importància de saber què s'esdevenia a Catalunya i les reflexions que en trauria Serra Hünter sobre el que estava vivint, interessa enormement a Francesc Mirabent. Tot seguit vindrien més cartes. En totes elles –com no podria ser d'una altra manera– s'hi narrarien els successos i s'exposarien els pensaments. Relat, política, filosofia i reflexió apareixen al llarg d'un total de deu cartes que comprenen tretze mesos de conflicte armat⁹. Tan sols tretze, perquè la distància ideològica entre mestre i deixeble s'havia fet ja massa gran.

Bona prova d'això s'aprecia ja en la primera missiva, car l'origen de la Revolució que vivia el Principat era percebut pels dos filòsofs de diferent manera.

Mirabent, des de l'estranger, des de la distància en definitiva, transmetia al seu amic una certa intranquil·litat per la gravetat dels successos a Barcelona i a Catalunya en general. Serra Hünter, al seu torn i tot i ser conscient de la incertesa del moment, li transmet un estat d'opinió molt menys pessimista.

Barcelona 6/8/1936.

Estimat Mirabent: he rebut la seva carta, en la qual a part de la serenitat pròpia d'un filòsof, s'hi veu un principi d'intranquil·litat i de dubte. I és lògic que així sigui vistes les coses des de lluny. Estem en el punt àlgid d'una Revolució, conseqüència lògica d'un alçament militar feixista. Sabem, més o menys, el que hi ha ara, però és difícil saber el que passarà després. A mi, com sempre, m'han designat per a una feina difícil i de compromís en aquest moment. Per comptes d'explicar-li, li trameto un retall de diari.

Ara vull contestar les coses que Vd. em pregunta. Jo no sóc tan pessimista respecte del curs del moviment de revolta i crec que Vd. podria anar a fer la cura habitual a Bad-Nauheim. Quant al seu germà, no cal dir que estic sempre disposat a atendre'l en tot allò que pugui.

Una forta abraçada del seu amic de sempre.

(Signat, J. Serra Hunter).

9. Aquesta correspondència es troba al *Llegat Mirabent*. Facultat de Filosofia de la UB. Documentació 5. Correspondència.

Un mes i mig més tard, el 23 de setembre de 1936, Jaume Serra Hünter s'adreça de nou al seu deixeble per manifestar-li –a part d'un nerviosisme que, per culpa de les circumstàncies, setmanes abans no tenia–, el convenciment que el retorn de Mirabent i la seva esposa es feia en aquells moments completament desaconsellable. Aquesta afirmació té el seu origen en la incertesa de la durada del conflicte, tot i la seva confiança en la victòria final. Serra, malgrat la feina que té, no ha perdut les ganes de treballar, malgrat els continus atacs de què eren víctimes, en plena revolució, les institucions catalanes, demostrant, tanmateix, la seva plena confiança en la República.

Destaca igualment en aquesta mateixa lletra la referència que es fa del treball publicat per Mirabent el mateix any 1936. Serra en parla a Juan Chabás Martí¹⁰ –membre injustament oblidat de la generació del 27 com a novel·lista, crític i poeta– en termes d'elogi. I destaca també en quins termes es refereix Chabás a la Revolució; de ben segur, els mateixos en què s'hauria pronunciat Serra Hünter i dels quals tant havia parlat amb Mirabent.

Estimat Mirabent: escric amb aquella nerviositat pròpia de les circumstàncies, que no em priva, però, de veure les coses amb els ulls de la realitat. Amb la feina que tinc, no puc precisar si la meua promesa d'escriure-li el mateix que li va telefonar el seu germà resta en la categoria d'un mer propòsit. Per si així fos, li repeteixo el que havia de dir-li. Crec que abans de tot el que procedeix és que l'esposa de Vd. es curi i que Vd. també allargui la seva estada al balneari. No crec que corri cap pressa el retorn de Vd.; almenys, aquesta és la meua opinió.

La guerra! qui sap el que durarà! Tinc la convicció de què la guanyarem, però també tinc la creença de què ja estaria dominat l'enemic, si no fos l'ajut que rep de l'Estranger. No cal dir les coses que porta la guerra, coses inevitables quan a més d'ésser civil és canibalesca. Vd. n'ha patit les conseqüències als demés no sabem el que ens espera. I damunt de tot això un treball aclaparador: Consell de la Nova Escola Unificada, Conselleria de Cultura de l'Ajuntament, Presidència del Parlament, Universitat... Malgrat tot, encara em resta una il·lusió pel treball. Avui ha vingut de Madrid el company Chabàs i li he donat un exemplar del seu llibre *Sobre la Belleza*. N'hi he fet l'elogi que es mereix. Pensa que la Revolució ha de servir per alguna cosa i almenys per a què Vd. vingui a la Universitat.

Desitjant que tots es millorin i esperant que (no) trigarem a veure'ns el saluda i l.e.l.m.

(Signat, J. Serra Hunter)

10. Fins a 1929, Chabás col·labora a la revista *La Libertad* i des de principis d'aquest any fins a l'octubre de 1930 residí a Barcelona, on, ultra fer amistat amb Serra Hünter, escriví diàriament a la pàgina cultural del *Diario de Barcelona* i continuà col·laborant a la *Gaceta Literaria*.

Francesc Mirabent, com comentàvem abans, s'instal·là el mes d'agost de 1936 a Bad-Nauheim, cosa que havia estat repetint tots els estius des de la seva primera visita, l'any 1924. Per culpa de la guerra, la seva estada a Alemanya s'allargà aquella temporada molt més de l'habitual. Tan sols en sortí un parell de cops. El primer cop,

fou per desplaçar-se a Marsella amb l'objectiu d'anar a recollir la germana de la seva esposa i el seu fill, que havien perdut marit i pare respectivament, assassinat a Barcelona. El seu cunyat era Francisco Pagès Casals, i fins al dia de la seva mort havia estat director-gerent de la *S.A. Indústries de Aluminio*, del carrer Taquígraf de la mateixa Ciutat Comtal. La seva segona sortida fou per dirigir-se cap a Gènova per rebre els seus sogres, Salvador Blasi Rull i Mercè Hospital. El seu sogre fou perseguit pel fet d'haver estat president del consell d'administració de l'anteriorment citada empresa. Un cop reunida tota la família, es traslladarien a Roma el mes d'octubre de 1936, i van estar-s'hi fins que els sogres, la cunyada i el nebot van decidir traslladar-se a Palma de Mallorca, zona ocupada per les tropes franquistes.

A principis de 1937, Francesc Mirabent i la seva esposa es desplaçaran a París fins al 23 de juny de 1937, data en què, i per raó de la seva malaltia, viatjaran novament cap a Alemanya, trajecte que tornà a repetir els estius de 1938 i 1939, aquesta vegada, però, ja amb el vist-i-plau de les autoritats franquistes.

Per la seva banda, el mestre Serra Hünter continuava a la rereguarda republicana. Malauradament per a ell, la feina duta a terme en diferents institucions per defensar la República i la cultura catalana –com comentava en la seva darrera carta–, més la sempre ingrata situació en què es trobava immers el país, l'havien portat a buscar refugi en la filosofia i, més concretament, en aquells valors filosòfics pels quals tant havia lluitat i que tant havia promogut entre alumnes i deixebles. Per això, i tal com apreciem en la següent carta adreçada a Mirabent, Serra Hünter es refereix, tan sols en unes poques ratlles, al que per a ell representava el fet de no poder-ne gaudir tal com manifesta en el seu ideari. Termes com llibertat, espiritualitat, cultura llatina i pau són uns –la majoria– dels principals eixos del seu pensament.

Barcelona 16 de novembre de 1936.
(Carta rebuda 3/12/1936)

Amic Mirabent: acabo de parlar amb el germà de Vd. de moltes coses i més, però, m'han interessat perquè són noves de Vd. Un mínim de llibertat és necessari per viure, perquè és l'oxigen de l'ànima sense el qual la vida és impossible; així ho crec jo. M'ha parlat del seu pròxim trasllat a París. Ignorant la data escollida per Vd., m'apresso a escriure-li quatre ratlles.

Veig que vostè aprofita el temps per tot on fa estada, com a bon català. Segurament que Roma, on hi ha tantes coses de valor etern, li haurà estat profitosa. Qui pot ignorar que som llatins! I la Filosofia, aquesta venerable senyora, mestressa de totes les nostres aspiracions, com la tracten ací? Estem a gaire distància de Croce i Gentile?

He vist amb satisfacció les ofertes fetes al germà de Vd. Jo voldria, encara que sembli

estrany, trobar-me en el seu cas, perquè l'obra de la cultura és l'única obra de la pau. Records als seus, de part meua i dels de casa, i a Vd. no cal dir, una forta abraçada de l'amic

(Signat, J. Serra Hunter)

A principis de 1937 i veient que les esperances d'una fi de guerra propera cada vegada eren més llunyanes, el desànim començà a minar la moral del mestre d'una manera indefectible. La creença i defensa de tot aquells valors que la Revolució encetà a partir del fracàs colpista del 19 de juliol de 1936 i en què tant va creure Jaume Serra Húnter anaven perdent presència. Els conflictes entre els grups directores que encapçalaven el govern i les institucions catalanes en general, més les dificultats per a trobar productes de primera necessitat, més la incertesa de la guerra i la latent amenaça de possibles bombardeigs, són clars detonants per a entendre el conflicte intern i el desencís moral, polític i intel·lectual que vivia el filòsof.

Estimat Mirabent: m'he retraçat bastant a contestar la darrera carta de Vd. Motius? No ho sé. Totes les coses van ara per vies anormals i jo pel meu temperament en sóc doblement perjudicat.

Em satisfan les notícies que Vd. em dona de les seves activitats universitàries. Llegint-les, he pensat que Vd. troba més facilitats que a la seva terra. Paradoxa del temps. L'ambient acadèmic està ara pitjor que mai. La guerra ens ha sorprès en un moment difícil per a la Universitat de Catalunya. Esperances de refer-la, no moltes. Forces per part meua, poques. Fa dos mesos que se m'ha reproduït la bronquitis en forma intensa. He estat a muntanya 15 dies i no he aconseguit res. Ara començo un nou tractament.

Això darrer em torna al tema anterior. Vd. troba les mediocritats d'ací ben superiors als gens d'aquí. És una observació exacta. Si la guerra liquidés en l'ordre intel·lectual aquestes diferències, la podríem considerar ben útil i alligadora. Serà així?

Els anys sembla que ens tornen un xic escèptics. Per idiosincràsia meua, no. Per reacció lògica, més aviat. Les resistències dogmàtiques s'afebleixen quan la persistència de l'esforç és inferior a la de l'ideal.

Desitjant a Vd. i a la seva senyora un bon any nou, que tots voldríem que fos el de la pau i de la llibertat, es despedeix de l'amic amb una forta abraçada,

(Signat, J. Serra Hunter)

Barcelona 18/1/1937

Què em diu dels expatriats involuntàriament i voluntàriament? Es recorden gaire de Catalunya?

Notem en aquest parell d'interrogants del final com Serra Húnter planteja el que en aquells mesos de guerra solia ser un dels temes de controvèrsia entre els catalans que es trobaven, per una banda, al Principat i, per l'altra, exiliats o refugiats en un país estran-

ger. El motiu d'aquesta polèmica té el seu origen bàsicament en la idea, per part d'aquells que es trobaven lluny de casa seva, que el que s'estava esdevenint a Catalunya era culpa d'aquelles classes polítiques dirigents per haver consentit i fins i tot contribuït que els grups més extremistes haguessin imposat en molts moments la seva llei; mentre que, els qui es trobaven a Catalunya, com és el cas de Jaume Serra Húnter, el seu propòsit estava a evitar que això continués així, a fi de reconduir una unitat d'acció política per a fer front a les tropes franquistes.

El mes d'agost de 1937 se celebraria a París el II Congrés International d'Esthétique et de Science de l'Art. Francesc Mirabent participà molt directament en la seva organització i a més presentà una comunicació que duia per títol «Verité et realité dans l'expérience esthétique».

La idea inicial de Mirabent i Serra Húnter era que aquest darrer es desplaçés a la capital francesa per tal d'assistir al citat congrés. En el rerefons d'aquest viatge, però, hi ha una altra motivació latent. Jaume Serra Húnter havia sospesat molt seriosament, i més tenint en compte el moments d'incertitud i pessimisme que el capficaven, marxar de Catalunya aprofitant l'avinentsa de la reunió sobre temes d'estètica a París. Sembla que el càrrecs que el mestre desenvolupava a Catalunya, més les sempre difícils relacions amb autoritats anarquistes i sindicalistes, l'havien desbordat completament.

L'estratègia a seguir per tal de fugir del Principat que havien traçat Mirabent i Serra Húnter era que aquest últim es fes cridar per la Societé Française de Philosophie, presidida pel pensador Raymond Bayer, membre, conjuntament amb Charles Lalo, del comitè d'organització del II Congrés d'Estètica l'estiu de 1937.

Quan arribà el moment de fer-se escàpol, però, el filòsof manresà no acabà de veure clara la idea de marxar de la seva terra. El motiu d'aquesta decisió el podem trobar en un seguit de circumstàncies que el feien pensar amb un cert optimisme; circumstàncies que tenien molt a veure amb el futur de la guerra, en quant l'organització de l'exèrcit republicà feia pensar a Serra Húnter que la recuperació dels valors pels quals ell sempre havia lluitat era cada dia més a prop. En la missiva enviada per Serra Húnter a Mirabent el dia 28 de febrer de 1937, així ho explica.

Les coses segueixen igual, ço és, entregades a un ritme de dubte i optimisme. L'ambient a favor del comandament únic i de l'exèrcit popular és cada dia més dens. Avui hi ha hagut una manifestació colossal. Han desfilat les primeres promocions del nou exèrcit, i milers de treballadors enquadrats en les respectives organitzacions fabrils, metal·lúrgiques, etc.

O jo m'enganyo o comença a haver-hi una reacció favorable al triomf de la legalitat i de la democràcia, aquelles coses que tant estimem: revolució, sí, jo ho reconec i ho

crec necessari, però amb ordre. Convé que davant del món, donem un exemple de seny racial.

Bona prova d'aquest convenciment es reflectirà en l'activitat que Serra Hünter repregué de seguida tant a nivell polític com acadèmic. Talment com si res no hagués passat, com si mai no hagués pensat a fugir.

No em prodigo massa en actes públics, perquè la meua salut no m'ho permet. Algunes invitacions però, no puc refusar-les. Ara arribo de Manresa, la meua pàtria, on he clos un acte «pro construcció d'un nou [il·legible]» que ha estat un èxit i al qual ha assistit el cònsol de Rússia a Barcelona, persona tan grata als catalans. Manresa ha fet una subscripció de 50.000 pessetes. Les noves activitats s'exerceixen sobretot al Socors Roig Internacional, Associació d'Intel·lectuals per la defensa de la cultura i Consell de Nova Escola Unificada. Al Seminari de Filosofia, preparo unes coses i entre elles podem publicar (tinc subvenció suficient) el Curs de Moral que Vd. prepara sobre els apunts de la meua classe.

Francesc Mirabent Vilaplana, per contra, tot i comprendre els motius pels quals el seu mestre no arribà a fugir, no compartia ja, a aquelles alçades de conflicte, els seus anhels i inquietuds polítiques. En una carta enviada el 17 de febrer de 1937, Mirabent hi anotava al peu un comentari ben aclaridor pel que fa a la seva opinió al respecte a la decisió de Serra Hünter i les raons que la motivaren: (*Carta escrita quan va demanar-me de fer-se cridar per la Societat Francesa de Filosofia, per fugir de Barcelona. Després, es va repensar, i es tornà a incorporar a la Revolució. Pobre Dr. Serra!*)

Dos mesos després, l'11 d'abril de 1937, Jaume Serra envià una nova carta a Mirabent. En ella li mostra, una altra vegada, la influència dels esdeveniments sobre el seu estat d'ànim. La dificultat per a assimilar els càrrecs pels quals havia estat escollit, afegida al fet que la fi de la guerra era cada cop més incerta, es reflectien en Serra Hünter d'aquesta manera:

Estimat Mirabent: fa molts dies que li dec la meua contesta a la darrera carta de Vd. Avui, però, encara no estic en situació d'ànim favorable per contar-li coses d'interès per als dos. La situació política aquí es troba en uns moments greus i pel meu caràcter de President (per bé que accidental) del Parlament, m'hi trobo embolcallat. Ja veurem com en sortim. Un xic de fatalisme o de Providència mai ve malament. Per avui, una salutació als seus i una abraçada forta per a Vd.

(Signat, J. Serra Hunter)

Un altre cop, Mirabent afegirà un nou i curt però revelador comentari al peu de la carta que diu: *No contestada*. És evident que

la distància entre ambdós amics era cada vegada més gran. No respondre una carta d'aquestes característiques era la confirmació de les desavinences entre ells dos.

La decisió de no marxar de Catalunya el febrer de 1937 donava a entendre a Mirabent que el seu mestre havia pres ja una ferma determinació i res del que li pogués dir a posteriori no el faria canviar d'idea.

En la darrera carta enviada per Serra Húnter a Mirabent en el transcurs de la guerra, queda ben palès el distanciament. Des de la carta anterior a aquesta (9 de setembre de 1937) havien transcorregut cinc mesos. Entremig s'havia anat produint una major radicalització de la guerra a Espanya, s'havien estès els bombardeigs a la rereguarda republicana i entremig, també, s'havien celebrat diferents congressos de filosofia a la capital francesa. Precisament en aquest darrer aspecte i malgrat haver pres la decisió de no assistir-hi, el manresà sentia encara les ànsies de conèixer el debat filosòfic originat en els citats congressos.

Barcelona, 9/9/1937.

Amic Mirabent: ignoro ja la data de la seva darrera carta. He passat per tantes coses que ja no sé com fer-ho per a reprendre la meua vida normal, si és que així ho ha estat alguna vegada. Ara estic sota el pes d'una nova desgràcia; el meu fill gran té una septicèmia de curació difícil. El tinc a casa i no cal dir com això em complica les meves coses.

Però tinc una necessitat de continuar la nostra conversa. Voldria també saber exactament el que va passar al Congrés de Filosofia i al Congrés d'Estètica. Per part meua, tenia una subvenció migrada; a més, la política em retenia aquí. Ja li diré el que va passar. Jo volia assistir al Congrés de Filosofia amb tota la dignitat i la màxima representació. Vaig demanar a una flamant Junta de Relacions Culturals, que avui tenim a la Conselleria de Cultura, una subvenció, però sobretot la representació de Catalunya, cosa que en aquests moments creia necessària o almenys, convenient. Varen enviar-me un ofici, en el qual em deien que se'm concedia a mi i als senyors Xirau¹¹ i Roura¹² subsidi de 2.000 pessetes, a tots igual i amb la mateixa missió. Jo vaig creure que el millor era el silenci. No vaig contestar l'ofici ni vaig sortir de Barcelona. Sabia, a més, que el Sr. Xirau duia la representació de l'Estat Espanyol. És la història de sempre.

A les preocupacions de l'home filòsof s'hi afegien les de l'home polític. La situació de Barcelona era difícil, però la dimensió de la preocupació de Serra Húnter anava molt més enllà. Molt sovint, s'havia pensat que la guerra civil espanyola havia tingut una notable presència a nivell internacional per la implicació de diferents sectors polítics i socials, però el que Serra Húnter creia al respecte era quelcom diferent, per no dir exactament el contrari; és a dir –i aquest seria segurament un punt a estudiar de manera ben detallada– el que s'estava esdevenint a Espanya era l'extrapolació de les batalles

11. Joaquim Xirau i Palau (1895-1946).

12. Joan Roura-Parella (1897-1983).

internes entre països a Europa: «De la situació d'aquí, ni cal parlar-ne. Vds la coneixen tant com nosaltres, perquè -avui- és sobretot la propera guerra mundial la que dóna el to a les nostres coses».

A més i malauradament per al mestre Serra Hünter, altres qüestions per les quals havia mostrat un clar compromís i per les quals tant havia pledejat, com és el cas d'una Catalunya republicana i la justícia social, la conjuntura de guerra (malgrat la voluntat i esforços del polític) les havia conduïdes irremeiablement al fracàs. A aquelles alçades, Serra Hünter tan sols li quedava el refugi de la resignació.

De la situació d'aquí, ni cal parlar-ne. Vds la coneixen tant com nosaltres, perquè -avui- és sobretot la propera guerra mundial la que dóna el to a les nostres coses. No sé si per esgotament o per raonaments empírics, em trobo cada dia més cansat de la política. M'interessaven sobretot dues coses: Catalunya i la justícia social, i dubto que cap d'elles puguin reeixir. Esperem estoïcament els esdeveniments que crec que es precipitaran i esperem també que algun dia ens tornarem a veure, per bé que avui no està ja en la nostra mà decidir-ho.

El distanciament es faria total entre els dos amics i filòsofs a partir d'aquest moment fins a finals de la guerra civil. El compromís de cadascun d'ells amb els bàndols en conflicte era latent. El silenci més absolut s'imposà al llarg de molts mesos...

Francesc Mirabent i Vilaplana ingressà el 2 d'octubre de 1937 a l'Espanya Nacional i s'instal·là a Sant Sebastià fins a la data de tornada a Barcelona, el 17 febrer de 1939. Un mes abans, Serra Hünter havia passat la frontera francesa per instal·lar-se a Tolosa de Llenquadoc, el mateix camí que van emprendre centenars de milers de republicans espanyols i catalans, entre els quals figuraven filòsofs catalans com Joaquim Xirau, Juan David García Bacca, Joan Roura-Parella, Eduard Nicol, Domènec Casanovas, Josep Ferrater Mora, Francesc Pujols o Josep Maria Capdevila, entre altres.

Durant la seva estada a l'estranger, Mirabent dedicà una especial atenció als seus negocis i per això es desplaçà a principis de 1937 a la capital francesa. A París, Mirabent podia estar en contacte amb les cases distribuïdores de productes farmacèutics i amb persones de la seva família que es trobaven, tot i les dificultats, a Barcelona -bàsicament, amb el seu germà-. La gestió més urgent era confirmar la suspensió absoluta de la distribució de productes de les mateixes cases amb el seu laboratori a Barcelona per així evitar que el Comitè Obrer de Control instal·lat a la seva empresa pogués fer-hi negoci.

Fins a mitjans del mes de juny de 1936, estigué a París ocupant una feina en una de les cases que representava des de 1919, als Laboratoris Lobica.

A París també, aconseguí que es fes efectiu l'enviament gratuït de medicaments per a l'Exèrcit Nacional, remesos mitjançant l'agent

franquista a Sant Sebastià, Javier Coll. Un cop a la capital de Guipúscoa, i malgrat no disposar de més diners que el crèdit concedit pel *Banco Popular de los Provisores del Porvenir*, va subscriure un parell de donatius: un de 4.800 pessetes per a *Frentes y Hospitales de Cataluña*, i un altre de 10.000 pessetes per a la *Delegación de Cataluña de FET y JONS*, donatius que van ser pagats poc després d'arribar a Barcelona.

Paral·lelament, Jaume Serra Húnter, després d'haver dimitit del seu càrrec de rector de la Universitat de Barcelona l'any 1933, es dedicà bàsicament a afers polítics. El 26 d'agost de 1936 es creà el Consell de l'Escola Nova Unificada. Serra Húnter hi representà la Universitat, presidint la ponència d'ensenyament secundari. El 3 de setembre del mateix any fou nomenat conseller-regidor de Serveis Públics i Cultura de l'Ajuntament de Barcelona. Un mes després, la Generalitat l'escollí per a formar part de la Comissió que havia d'estructurar els organismes que havien de regir la Universitat catalana. L'any següent, entre el 3 i el 18 de juliol, prengué part en el II Congrés Internacional d'Escriptors Antifeixistes. Serra Húnter presidia l'Associació d'Intel·lectuals per a la Defensa de la Cultura i, juntament amb Pi i Sunyer, Pompeu Fabra, Bosch-Gimpera, Puig Elias i Pau Casals, formà el Comitè Patrocinador del Congrés. A més, com a element sensibilitzador d'aquest Congrés, Serra Húnter presentà un article titulat *Visca la intel·ligència*; un article concebut per a fer palesos els objectius del Congrés: defensa de la cultura, la llibertat i la justícia. Al llarg de tota la guerra, el mestre va presidir la Secció Catalana dels Socors Roig Internacional. L'1 d'octubre de 1938, dimiteix del seu càrrec de diputat del Parlament de Catalunya. I finalment, el gener de 1939, marxa cap a França.

Malauradament, no disposem de més correspondència de Serra Húnter a Mirabent que l'última carta que escriví el filòsof manresà el 27 de juliol de 1943 des del seu exili a Cuernavaca (Mèxic). L'enviament de correspondència entre la rereguarda republicana i l'Espanya Nacional era, a aquelles alçades, pràcticament impossible. Però podem saber, per el que ens indica aquesta darrera, que n'hi hagué d'altres. El motiu fonamental d'aquestes és el fet del retrobament del matrimoni Serra Húnter amb les seves dues filles i els seus néts, gestionat -tot i les dificultats que això representava- pel seu amic Mirabent i per les ajudes molt influents dels germans Carreras Artau i Pere Font i Puig:

El pasado mayo llegaron mis dos hijas y mis nietos. Su presencia fue para mi esposa y para mi algo así como una recuperación milagrosa. Bien sé que esto lo debemos a los buenos oficios de la amistad sincera. Ellas en sus conversaciones me han hablado de aquellas personas que han sabido superar la doble distancia que hoy nos separa a familiares, amigos y conocidos. No hay que decir cuanto agradezco a usted lo que

hizo por mis hijas cosa que no olvidaré nunca. Ruego exprese también mi gratitud a don Pedro [Font Puig] y a los hermanos Tomás y Joaquín [Carreras Artau].

En els darrers mesos de la seva vida i com a conseqüència de la seva malaltia cardíaca, l'activitat de Serra Húnter es reduí a llegir i escriure. Fins i tot apartat de qualsevol relació amb la vida intel·lectual mexicana:

De mi vida por aquí poco puedo decirle. He envejecido prematuramente.

Desde noviembre de 1942 se me acentuado la lesión cardíaca que según los médicos contrahe hace algunos años y para el tratamiento de la cual el clima de aquí es poco favorable; todas mis actividades se reducen a leer algo y a escribir un poco más.

En cuanto al ambiente de este país, poco puedo decirle, pues por la razón expuesta vivo al margen de la vida intelectual mexicana.

El 26 de novembre de 1943 es produí la resposta de Francesc Mirabent al seu mestre. Aquesta destil·lava, igualment, un creixent desencís.

Sigo trabajando interinamente en la Universidad y este año explico Historia de la Filosofía Moderna, por haber pedido la excedencia el Doctor Zubiri. A parte de esto, sigo trabajando en Estética, publicando algunos artículos en la nueva revista de ideas estéticas, que edita el Consejo Superior de Investigaciones Científicas, y puede decirse que esta revista la hacemos Camón [Aznar] y yo. Sin embargo, voy envejeciendo, no sólo de años, sino también de ilusiones, y aunque me guste mi trabajo intelectual, estoy muy retirado en mi casa sin gran contacto con nadie, como siempre he sido. Cuando el cuadro de Catedráticos en la Universidad esté completo, yo me marcharé otra vez a mi casa, ya que de Estética no saldrá ninguna Cátedra por ahora ni por mucho tiempo. Además, prefiero trabajar en silencio, ahora como antes.

Jaume Serra Húnter moria el 7 de desembre de 1943 i Francesc Mirabent quedà profundament trasbalsat. Havien passat massa coses, havia passat massa temps i eren molt poques les ocasions en què s'havien pogut sincerar des que s'acabà la guerra. A la llunyania, a l'exili, a la «doble distància» a què tantes vegades s'havien referit ambdós filòsofs, s'hi afegia malauradament la mort del mestre.

Uns anys abans, poc després que les tropes franquistes haguessin entrat a Barcelona a finals de gener de 1939, Francesc Mirabent tornava a casa amb un munt d'esperances. Confiava i creia que amb l'arribada del *Nuevo Estado* moltes coses canviarien a Catalunya. Però ràpidament, malgrat resistir-se a creure que això era així, comprengué que tot havia estat una il·lusió. Amb la postguerra s'encetarà un període de repressió política i cultural, de delacions, de prohibicions i restriccions, i també farien acte de presència igualment les depuracions i fins i tot els expedients de Responsabilitats

Polítics, del qual ell, com ho seria també el seu mestre, va ser víctima l'estiu de 1940. Mirabent se sentiria sol i descol·locat, car creia estar vivint, com ho vivia Serra Húnter a Mèxic, un exili, que, tot i no ser geogràfic, era profundament moral i espiritual.

Per això, i per tots els anys d'amistat i de mestratge que Serra Húnter li donà, de 1920 a 1931 com a professor i de 1931 endavant com a col·lega, decidí retre-li un homenatge tot just un parell de dies després de la seva defunció. L'homenatge el féu Mirabent llegint unes quartilles escrites en català quan acabà la seva classe d'Història de la Filosofia. La lectura d'aquelles anotacions les feia perquè creia que era el seu deure com a deixeble, però bàsicament perquè no volia que res ni ningú s'oblidés, sobretot en aquella Espanya franquista, de la talla intel·lectual de Jaume Serra Húnter: «Almenys del que estic segur és de què vaig complir un deure de consciència i que jo, més que ningú, tenia l'obligació de rompre un silenci que s'hauria fet a l'entorn d'un filòsof representatiu del pensament català. No val a esperar que els temps canviïn. Cal dir-ho quan encara les confusions són partidistes i algú es refugia en la política dels amos de l'hora»¹³.

A tall de conclusió, vegem en quins termes es referí Francesc Mirabent en la seva apologia a Serra Húnter:

Fóra una covardia i una ingratitude si avui, en acabar la classe, no els pregués que m'escoltessin unes breus paraules, completament al marge de la nostra labor oficial.

El dia 8¹⁴ del corrent Desembre va morir de la seva malaltia de cor i en el seu exili de Mèxic, l'antic catedràtic d'aquesta Facultat, el mestre de Filosofia Dr. Jaume Serra Hunter.

El qui ara els parla té com un dels honors de la seva modesta existència l'alt mestratge del Dr. Serra Hunter. Però per la insignificància del deixeble no jutgin pas de la densitat intel·lectual del Mestre. Altres n'hi ha que els donaran la mida del que va ésser el seu ensenyament. En Joaquín Carreras i Artau, en Joaquim Xirau, en Joan Creixells (q.a.c.s.), en Joan Planella, el Rev. Dr. Albert Bonet i tants altres nombrosos professors d'Instituts dispersos per Espanya, i altres que llueixen en llurs professions el resplendor que reberen a l'aula on el Dr. Serra Hunter explica Història de la Filosofia. D'aquella aula freda i humida on des de 1913 fins 1931, l'únic caliu possible fou el de la veu melangiosa però ardent del nostre mestre enyorat. Vingueren dies més rics per a la Facultat, es realitzaren obres, s'empolainaren noves aules i nous seminaris, i avui ja només resta el record en deixebles i alumnes d'abans de la República dels que fou l'ensenyament de la Filosofia a la nostra aula de la seva Història.

En fundar-se la secció de Filosofia a la nostra Universitat i des de 1913 es va establir una col·laboració, no sempre harmònica però si sempre lleial, entre dos amics, el Dr. Serra Hunter i el Dr. Carreras Artau, que han envellit colze a colze en les nostres Càtedres, l'un d'ells ara mort, l'altre que Déu ens el conservi forces anys!

Serra i Carreras són els fermes pivots d'amunt els quals recolza el renaixement dels estudis filosòfics universitaris a Catalunya en el que va de segle actual, i reprenem una línia

13. *Llegat Mirabent*. Facultat de Filosofia de la UB. Documentació 6.1. Diari mecanografiat, folis 291-292. Data: desembre 1943.

14. El dia exacte de la seva defunció fou el 7 de desembre.

de pensadors que havia estat interrompuda des de Jaume Balmes i F.X. Llorens i Barba. A partir de 1931 la circumstàncies polítiques varen determinar un canvi radical en l'actitud del Dr. Serra. Ningú no té el coneixement que jo tinc, ni el de les raons que ho fonamenten, per explicar-se la nova actitud. Però són raons privatíssimes que no tinc dret a jutjar. El fet és que en passar el Dr. Serra a intervenir en la vida política catalana la Filosofia, com sempre perd quan l'home surt de la Càtedra i no pot imposar la seva reflexió i el seu seny a la massa gregària i vulgar que s'alimenta de l'anècdota.

Ningú no té més autoritat que jo per referir-ho al Dr. Serra, car des del primer dia em vaig permetre d'aconsellar-li el retorn a l'activitat estrictament universitària i intel·lectual. I quan en 1936 la nostra terra va sofrir la tràgica commoció d'una guerra civil, la violència i l'extensió de la qual no té parí en la nostra Història, vaig creuar amb el Dr. Serra -ell des de Barcelona, jo des de l'estranger- una correspondència dolorosa que algun dia, quan la perspectiva del temps hagi aclarit el sentit profund d'aquella lluita entre germans, tal vegada serà interessant d'indagar, ja que en ella potser hi ha trossos que dóna la proporció exacta del pensament i del propòsit polític del nostre Mestre. Massa tendre encara la ferida, no la remoguem.

Però, si la discrepància entre ell i jo fou total, la nostra amistat i el nostre afecte restaren intangits. La filosofia ens ha ensenyat a pensar *sedato animo* -per dir-ho amb les paraules de Hobbes que aquests dies hem recordat a la nostra aula- i a aprofundir sense prejudicis en la realitat viva dels problemes.

El cert és que, ell a Barcelona, jo primer a l'Estranger i després a l'Espanya Nacional, es marcaren prou bé les nostres divergències. Divergències que, no obstant, no pogueren, ni mai no podran esborrar l'estimació profunda, l'admiració cordial, el respecte devotíssim que jo he sentit sempre pel Dr. Serra, i que sento ara per la seva memòria. Els seus llibres -que si ara no troben, un dia o altre trobaran- els donaran una idea de la seva filosofia. D'ella no els en diré res perquè tota ella ja traspua -però tant minsaument!...- en les pobres paraules que em senten a la nostra classe. El que no els donaran els llibres és la seva conversa serena i lluminosa, la seva transfiguració quan parlava dels nostres estudis, la seva vibració espiritual en qualsevulla moment del nostre contacte filosòfic.

Si avui a la Universitat ens sentim, professors i alumnes de la secció de Filosofia com una gran família ben avinguda, és perquè plana damunt els nostres esperits, el mestratge de dos homes que, a més de filòsofs, han estat sempre això: «homes». És a dir, amarats de sensibilitat humana, de generositat i d'amor. El Dr. Serra Hunter i el Dr. Tomás Carreras Artau, d'ells hem après -els que ho hem après- no la vanitat erudita, o l'èmfasi intel·lectual, o l'actitud més o menys escèptica, indiferent i oportunista, sinó la vocació pedagògica, la comunicació cordial, l'alegria de veure en els ulls dels alumnes com la nostra sembra no és una cosa estèril i gelada, sinó que cau en llurs cors molt fèrtil en humanitat, gràvida de suggerències sobre l'eficàcia moral dels problemes. Car aqueix idealisme moral fou l'ambició suprema del Dr. Serra Hunter, com ho és la del Dr. Carreras Artau.

Avui, que el Dr. Serra ja reposa en pau, i m'atreveixo a dir que Déu l'ha perdonat i l'ha acollit en la seva infinita misericòrdia, deixin-me presentar-lo al record de tots Vostès, car recordar al Dr. Serra és recordar tota la nostra tradició universitària, és com recordar al Dr. Llorens i Barba, és com recordar l'arrel mateixa de la nostra tradició filosòfi-

ca. Els que posin reserves o els que minoritzin el seu record i el seu mestratge, que primer ens ensenyin la labor que ells han fet i aleshores podrem parlar-ne. Són segurament els mateixos que les posaren al record d'un Llorens, d'un Balmes, d'un Milà i Fontanals, d'un Torras i Bages, i de tants d'altres... És massa fàcil de trobar «superades» certes posicions filosòfiques. La superació aquesta és un torn que arriba inexorablement a tots... El que no arribarà mai és que la llavor d'humanització, la de fer sensible i comprensiva l'ànima d'altres homes, es pugui «superar» amb sil·logismes, o amb idees pures desvitalitzades, o amb crítiques de magister.

I ara perdonin.

Volia que ja que em toca explicar a Vostès les coses que tantes vegades he sentit explicar al Dr. Serra Hunter, el seu nom s'associés d'alguna manera, en aquesta ocasió tristíssima, a la labor que ell feia i que jo pobrement imito. Algun dia podré segurament parlar-ne, si Déu em dona salut i temps, amb l'amplitud que mereix la seva figura representativa d'una etapa del pensament filosòfic a Catalunya.

Que reposi en pau l'un dels homes que la vida –sense escatir-ne ara les causes– ha torturat amb més implacable constància¹⁵.

RUBÈN DOLL

Universitat de Girona

MIQUEL VERDAGUER

Universitat de Girona

[mverdaguer@menta.net]

15. *Arxiu Joaquim Carreras Artau* (Secció de manuscrits). Biblioteca de Catalunya. D. 468 [Francesc de P. Mirabent i Vilaplana; Apologia de Jaume Serra Hunter amb motiu de la seva mort], 20 de desembre de 1943. Un text més extens d'aquesta mateixa apologia que preparà per a l'Institut d'Estudis Catalans és el que trobem en F. MIRABENT, *Estudios Estéticos y otros ensayos filosóficos* Barcelona: CSIC, 1957, vol. 2, pp. 199-203.